

Ключевые слова: школа, школьное образование, справедливое сообщество, морально-правовое воспитание, морально-правовое сознание, опыт, перспективы.

* * *

УДК 124.4:323

Коломієць О. Г.
кандидат філософських наук, здобувач,
Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), gileya.org.ua@gmail.com

ПСИХОЛОГІЯ АГРЕСИВНОСТІ: СОЦІАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ

Психологічна природа агресивної поведінки індивіда розглядаються з огляду на її зв'язок із соціальними процесами.

Ключові слова: людина, особистість, психологічний стан, агресія, агресивність, детермінанти агресії.

Хоча прояви агресивності дуже різні, переважно розрізняють два основні їх типи – цільову та інструментальну агресію. Перша є здійсненням агресії як заздалегідь спланованого акту, мета якого – нанесення шкоди або збитку об'єкту. Друга має місце як засіб досягнення певного результату, який сам по собі не є агресивним актом.

Агресія може бути представлена у вигляді дихотомії (фізична – вербальна, активна – пасивна, пряма – непряма). Виклики сучасності змушують окремо розглянути останній варіант дихотомічного поділу агресії – агресію ворожу та інструментальну. Термін “ворожа агресія” відноситься до тих випадків прояву агресії, коли головною метою агресора є заподіяння страждань жертві. Люди, які виявляють ворожу агресію, просто прагнуть заподіяти зло або шкоду того, на кого вони нападають. Поняття “інструментальна агресія”, навпаки, характеризує випадки, коли агресори нападають на інших людей, переслідуючи цілі, не пов'язані із заподіянням шкоди. Іншими словами, для осіб, що виявляють інструментальну агресію, нанесення шкоди іншим не є самоціллю. Швидше вони використовують агресивні дії як інструмент для здійснення різних бажань.

Цілі, що не передбачають заподіяння шкоди, що стоять за багатьма агресивними діями, включають примус і самоствердження. У разі примусу зло може бути заподіяно з метою вплинути на іншу людину або “наполягти на своєму”. Наприклад, за спостереженнями Паттерсона, діти використовують різноманітні форми негативної поведінки: стукають кулаками, вередують і відмовляються слухатися – і все це робиться з метою втримати владу над членами родини. Звичайно, подібна поведінка закріплюється, коли маленьким агресорам періодично вдається змусити свої жертви піти на поступки. Аналогічно агресія може служити меті самоствердження або підвищення самооцінки, якщо така поведінка отримує схвалення з боку інших. Наприклад, людина може здатися “непохитним” і “сильним” у відносинах з іншими, якщо нападає на тих, хто його провокує або дратує [6, с. 17].

Яскравий приклад інструментальної агресії являє собою поведінку підліткових банд, які діють на вулицях великих міст у пошуках випадку витягти гаманець у перехожого або зірвати з жертви дорогу прикрасу.

Насильство може знадобитися і при скоєнні крадіжки – наприклад, у тих випадках, коли жертва чинить опір. Однак основна мотивація таких дій – нажива, а не заподіяння болю і страждань наміченим жертвам. Додатковим підкріпленням агресивних дій у цих випадках може служити захоплення ними з боку приятелів.

Хоча багато психологів визнають існування різних типів агресії, скрізь це положення викликає полеміку. Так, на думку Бандури, незважаючи на відмінності в цілях, як інструментальна, так і ворожа агресія спрямовані на вирішення конкретних завдань, а тому обидва типу можна вважати інструментальною агресією [2, с. 76]. У відповідь на цю критику деякі вчені запропонували різні визначення для цих двох типів агресії. Зільманн замінив “ворожу” і “інструментальну” на “обумовлену подразником” і “обумовлену спонуканням”. Агресія, обумовлена збудником, відноситься до дій, які робляться перш за все для усунення неприємної ситуації або послаблення її шкідливого впливу (наприклад, сильний голод, погане поводження з боку інших). Агресія, обумовлена спонуканням, відноситься до дій, які робляться перш за все з метою досягнення різних зовнішніх винагород [7, с. 41].

Додж та Койї запропонували використовувати терміни реактивна і проактивна. Реактивна агресія передбачає відплату у відповідь на усвідомлювану загрозу. Проактивна агресія, як і інструментальна, породжує поведінку (наприклад, примус, вплив, залякування), спрямовану на отримання певного позитивного результату. Ці вчені провели серію досліджень, в яких виявили відмінності між двома типами агресії. Автори виявили, що проявляють реактивну агресію учні початкових класів (хлопчики) схильні перебільшувати агресивність своїх однолітків і тому відповідають на гадану ворожість агресивними діями. Учні, що демонстрували проактивну агресію, не допускали подібних помилок в інтерпретації поведінки своїх однолітків.

Дослідження Доджа та Койї представили емпіричні докази існування двох різних типів агресії. Незалежно від вибору терміна, що позначає ці різні види агресії, очевидно: існують два типи агресії, мотивовані різними цілями [3, с. 106].

Вивчення зв'язку агресії і ряду психологічних станів і властивостей особистості, які можуть, як сприяти розвитку агресії, так і перешкоджати її проявам, заслуговує особливої уваги. Агресія виникає на тлі певного психологічного стану, в даному випадку – агресивного. Н. Д. Левітов виділяє пізнавальний, емоційний і вольовий компоненти агресивного стану. Пізнавальний – представляє собою орієнтування в ситуації (її розуміння), також виокремлення об'єкта для нападу, ідентифікацію своїх “наступальних” коштів. Емоційний компонент характеризує поява гніву, приймає іноді форму афекту, люті, сприяючи втраті контролю над вчинюваними діями. Вольовий компонент, на думку Н. Д. Левітова, висловлює в агресивній дії всі формальні якості волі: цілеспрямованість, наполегливість, рішучість. У ряді випадків – ініціативність та сміливість [7, с. 76]. Тобто, агресивний стан часто виникає і розвивається в

боротьбі, а будь-яка боротьба вимагає вище зазначених якостей.

З точки зору культурно-історичного підходу, Л. С. Виготський підкреслює мінливість, динамічність моральних уявлень в суспільстві і стверджує, що особливо складні в цьому відношенні перехідні періоди в житті суспільства, соціальних груп, народів. У результаті індивід на кожному кроці наштовхується на моральні кризи, викликані неймовірним змішанням різних культур. Л. С. Виготський відводить велику роль у вихованні почуттів розвитку вміння володіти їх зовнішнім виразом, розвитку свідомих рухів та управління ними [6, с. 45].

Психогенетичні дані переконливо свідчать про те, що генетичні особливості вносять істотний внесок у міжіндивідуальні відмінності в агресивності. При цьому не можна не погодитися з думкою, висловленими деякими вченими про те, що концепція одного “гена агресії” нереалістична. Як показують проведені дослідження, на “схильність” до агресії можуть впливати багато генів і складні взаємодії між ними. Це вплив, мабуть, опосередковано головним чином особливостями емоційної реактивності і здатністю контролювати свої імпульси. Слід підкреслити, що на різних етапах розвитку і в різних групах осіб у складну ієрархічну систему індивідуально-психологічних і ситуаційних чинників, що визначають вірогідність агресивних дій, включені, очевидно, різні біологічні (в тому числі генетичні) і психологічні процеси. Крім того, середовищні фактори пояснюють не менше половини міжіндивідуальних відмінностей по агресивності як онтогенетично стійкій характеристиці.

Що стосується окремих агресивних дій, то, як підкреслюють більшість дослідників, соціальний контекст відіграє визначальну роль у їх виникненні не тільки у здорових осіб, але і при патологічних станах. Тим не менше, враховуючи, що генетичні відмінності вносять істотний внесок у формування схильності до агресивної поведінки, з часом, коли індивідуальна генетична діагностика стане доступною, генетичні дані можна буде використовувати для оцінки індивідуальної реактивності на різні середовищні впливи, що провокують агресію, а значить – і для прогнозу та профілактики агресії.

Поведінка індивіда в суспільстві визначається впливом ситуації, в якій він знаходиться, а також якостями, емоціями і схильностями, які він виявляє в цій ситуації. Більшість сучасних теорій, які зачіпають проблему агресивної поведінки, допускають, що вона визначається зовнішніми факторами, що мають відношення до ситуації або до навколишнього оточення, когнітивними змінними і системами, а також внутрішніми чинниками, що відображають характерні риси і схильності конкретного агресора [7, с. 62].

Риси характеру відіграють важливу роль у визначенні ймовірності того, чи стануть певні особи агресорами або жертвами. Знання того, які риси характеру асоціюються з високим або низьким рівнем агресії здатні дати розуміння агресивної поведінки в цілому і сприяти створенню всеосяжних і точних теорій людської агресії.

Інформація про риси людського характеру, що обумовлюють схильність до агресії, має велике

практичне значення для прогнозування тенденцій до прямої агресії і вироблення заходів щодо запобігання або контролю агресії.

Все більше число даних свідчить про те, що риси характеру, що зумовлюють схильність до агресії, самі по собі є досить стійкими. Наприклад, Олвейс в літературному огляді, присвяченому цій темі, зазначає, що дані, зібрані в різний час, протягом декількох місяців або протягом багатьох років, підтверджують це припущення. Подібним же чином результат вражаючого дослідження, з вибіркою, що складалася з більш ніж 1700 чоловіків і жінок, дали можливість зробити висновок, що високий рівень агресії, що демонструється в певних ситуаціях південноафриканськими дітьми, залишається настільки ж високим і п'ять років потому. Разом узяті, ці та інші дані свідчать про те, що індивідуальні відмінності в схильності обирати в якості моделі поведінки агресію дійсно досить стійкі. Були також отримані дані про те, що певні характеристики мають пряме відношення до агресії. Ці риси до того ж зберігають свою силу і після закінчення тривалих періодів часу і впливають на поведінку в найрізноманітніших обставинах [4, с. 15].

Хоча “здоровий глузд” передбачає наявність міцного прямого зв'язку між рисами особистості і агресією, насправді такий взаємозв'язок дуже важко продемонструвати. По-перше, у багатьох випадках ситуаційні фактори роблять на агресію більший вплив, ніж різні риси особистості. Іншими словами, індивіди розрізняються за своєю схильністю до агресії, але ці різності нівелюються потужними ситуаційними змінними. Наприклад, майже всі індивіди, навіть “гарячі голови”, надзвичайно схильні до агресії, можуть утриматися від подібної поведінки в присутності поліції. Навпаки, майже всі, навіть ті, чий характер майже ніколи не давав можливість набутися досвіду агресивних дій, можуть вести себе саме так, якщо, проходячи службу в армії, отримують відповідний наказ від командира.

По-друге, показати зв'язок між специфічними особистісними рисами і агресією важко тому, що критерії визначення цих рис не завжди задовольняють бажаним вимогам надійності. Однак, завдяки таким оціночним “шумам” нелегко розгледіти зв'язок між досліджуваними рисами особистості та її агресією.

З цих та інших причин у емпіричному дослідженні найчастіше важко прослідкувати наявність взаємозв'язку між особистісними рисами і агресією. Однак, незважаючи на всі ці проблеми, було виявлено певну кількість характеристик, що мають відношення до агресії.

У багатьох випадках потужними детермінантами агресії можуть бути деякі стійкі характеристики потенційних агресорів – ті особистісні риси, індивідуальні установки і схильності, які залишаються незмінними незалежно від ситуації. Що стосується агресії “нормальних” (тобто не страждаючих явною психопатологією) особистостей, то в агресивній поведінці психологічних характеристик зазвичай розглядаються такі особистісні риси, як страх громадського несхвалення, роздратованість, тенденція вбачати ворожість у чужих діях (упередженість атрибуцій ворожості), переконаність індивідуума в

тому, що він у будь якій ситуації залишається господарем своєї долі і схильність відчувати почуття сорому, а не вини у багатьох ситуаціях.

Важливу категорію агресорів складають екстремісти, тобто чоловіки і жінки, що проявляють агресію або вкрай часто, або в крайніх формах. Екстремісти чітко поділяються на дві групи, до першої з яких відносяться особи зі зниженим, а до другої – з підвищеним самоконтролем. У агресорів першого типу внутрішні стримуючі механізми розвинені слабо, тому агресори зі зниженим самоконтролем вдаються до насильства дуже часто. Агресори другого типу, навпаки, мають надзвичайно розвинуті внутрішні стримуючі механізми і здатні утримуватися від агресивних проявів навіть у випадку надзвичайно потужної провокації. Коли ж ресурс внутрішніх інгібіторів вичерпується, агресія, демонстрована особами з підвищеним самоконтролем, може приймати крайні, а часом навіть фундаментальні форми.

Поведінкові реакції індивідуума залежать також від його установок і внутрішні стандартів. До числа найбільш важливих установок, афектуючих агресивну поведінку, відносяться різні форми забобонів. За останні роки расові установки як білих, так і чорних американців зазнали достатньо серйозні зміни. З одного боку, це призвело до зниження рівня агресії, що виявляється білим населенням по відношенню до чорної меншості, а з іншої, до того, що в деяких випадках чорні стали вести себе по відношенню до білих більш агресивно, ніж раніше [5, с. 51].

Однак у ситуації стресу або підвищеного емоційного збудження обидві групи можуть повертатися до своїх минулих настанов щодо міжрасової агресії. Це явище отримало назву регресивного расизму [3, с. 13].

Одна і та ж поведінкова реакція різними індивідами може сприйматися і як неприпустимо агресивна і як нормальна – все залежить від системи норм і цінностей конкретного індивіда. Такого роду внутрішні стандарти найбільш яскраво виявляються, а отже, і визначають найбільш сильний вплив на розуміння ситуації підвищеного особистісного самоусвідомлення. Підвищення ступеня особистісного самоусвідомлення підштовхує індивіда до агресії, якщо він вважає подібну поведінку допустимою, і навпаки, утримує його від агресивних дій, якщо він ставить до такої поведінки як до неприпустимої.

Дослідження показали, що якщо порівнювати чоловіків і жінок, то перші демонструють більш високі рівні прямої, а останні – непрямої, тобто не вираженої у фізичних діях агресії. Крім того, чоловіки частіше, ніж жінки, виступають в якості об'єкта фізичного насильства, у той час як жінки частіше стають жертвами сексуальних домагань і брутальності у подружніх стосунках [5, с. 51]. Гендерні відмінності в агресії іноді пояснюються впливом генетичних чи біологічних факторів. Дійсно, дані, що свідчать про те, що вплив цих факторів як детермінант агресії є значним, але зрозуміло, що вже саме по собі протиставлення гендерних ролей, є дуже важливим фактором.

Зовнішні детермінанти агресії – це ті особливості середовища чи ситуації, які підвищують ймовірність виникнення агресії. Багато з цих детермінант тісно

асоційовані з станами фізичного середовища. Так, наприклад, висока температура повітря підвищує ймовірність прояви агресії або, навпаки, ескапізму. Помірно висока температура повітря підсилює негативний афект (тобто дискомфорт), внаслідок чого зростає ймовірність прояви індивідом агресивних реакцій. Однак, якщо дискомфорт, викликаний ненормально високою температурою повітря, дуже сильний, то не виключено, що індивід у такій ситуації вважатиме за краще втечу, оскільки вступ в агресивний взаємодія може пролонгувати дискомфортні переживання [7, с. 102].

Інші середовищні стресори також можуть зіграти роль зовнішніх детермінант агресії. Так, наприклад, шум, посилюючи збудження, сприяє зростанню агресії. Вважається, приміром, що шум не тільки впливає на погіршення слуху та збудження симптомів стресу, а й негативно впливає на міжособистісні відносини. Голосний і неприємний шум може сприяти проявам міжособистісної агресії.

Деякі дані свідчать про те, що тіснява (скупченість) також може спровокувати агресію. Незважаючи ні на що, населення земної кулі продовжує зростати, в той час як придатний для проживання людини простір залишається практично незмінним. Проживання великої кількості людей в обмеженому географічному районі породжує багато проблем. Природні ресурси не безмежні, і навколишньому середовищу може бути заподіяна непоправна шкода.

Висока щільність населення для самих людей є неприємною, стресовою. Однак, міра, до якої цей дискомфорт трансформується в агресію – не допускає однозначного висновку. У той час як частина досліджень показує, що тіснота посилює агресію, інші свідчать, що вона пригнічує цей тип поведінки. Крім того, в кількох експериментах продемонстровано посилення агресії в тісному натовпі чоловіків, але не жінок.

Кілька дослідників намагалися пояснити ці протиріччя. Більшість з них піднімали питання про критичний чинник, який може бути відповідальним за ефекти тісноти. Гіпотеза інтенсифікації Фрідмана акцентувала увагу на тому, що в тісноті загострюються або посилюються типові реакції індивідуума на будь-які ситуації. Якщо типовими є позитивні реакції, тіснота перетворить їх на ще більш сприятливі. Якщо ж типові реакції відносяться до розряду негативних, тіснота загострить їх негативну природу [3, с. 102]. Стокдейл стверджує, що дослідники ігнорують різницю між щільністю і тіснотою. Щільність є кількість людей на одиницю простору – це об'єктивна кількісна характеристика. Тіснота ж є суб'єктивно сприйманим станом, який може виникати при високій щільності скупчення людей.

Отже, накопичуються деякі свідчення того, що тіснота веде до негативних відчуттів і негативних реакцій на оточуючих. Однак, заходи “агресії”, використані в більшості експериментів по ефекту тісноти, порівняно непрямі. І все ж дослідження підтверджують тезу, що тіснота породжує негативні почуття, які за деяких умов можуть трансформуватися в агресивну поведінку [1, с. 174]. Агресивні реакції посилюються і в тому випадку, коли в повітрі містяться

деякі забруднюючі агенти (наприклад, сигаретний дим, неприємні запахи). Наслідки забруднення повітря для фізичного здоров'я цілком очевидні. А дослідження впливу тютюнового диму на агресивну поведінку показали, що пасивне куріння справді посилює агресивність.

Ефекти забрудненості повітря тим не менш є непрямими, такими як непрозорість, подразнення очей і сморід. "Атака на почуття", вироблена забрудненим повітрям, здатна викликати негативний афект, який за певних обставин може збільшувати ймовірність агресивної поведінки. Ефект, який більшість людей відзначають у зв'язку з забрудненням повітря, – це запах.

Менш помітна характеристика повітря – концентрація в ньому позитивних і негативних іонів – також може впливати на настрій і соціальну поведінку. Хоча вони покращують працездатність в простих завданнях, вони також викликають у агресивно налаштованих людей агресивну поведінку [1, с. 179].

Різноманітні аспекти ситуацій міжособистісної взаємодії, так звані "зламні посили до агресії", також можуть підштовхувати індивідуума до актуалізації агресивних реакцій. Ці "запрошення" можуть виходити з безлічі різноманітних джерел. Якщо у потенційного агресора деякі індивідуальні характеристики потенційної жертви просто асоціюються з агресією, він буде схильний реагувати агресивно. Зброя також слугує "запрошенням до агресії", як, втім, і демонстрація сцен насильства в мас-медіа.

Також агресія може як посилюватися, так і придушуватися за рахунок тих аспектів ситуації, які впливають на ступінь і характер особистісного самоусвідомлення. Самоусвідомлення сприяє зниженню ймовірності прояву агресивних реакцій. Аналогічним чином зниження рівня особистісного самоусвідомлення сприяє виникненню агресії.

Найбільш звичними проявами агресії вважаються конфліктність, лихослів'я, тиск, примус, негативне оцінювання, загрози або застосування фізичної сили. Приховані форми агресії виражаються у відході від контактів, бездіяльності з метою нашкодити комусь, заподіяння шкоди собі і самогубство [5, с. 64].

Одним з найбільш інтенсивних і складних агресивних афектів, безсумнівно, є ненависть. Найважливішою метою людини, захопленої ненавистю, є знищення об'єкта агресії. За певних умов ненависть і бажання помсти можуть неадекватно посилюватися.

У більш "легких" випадках ненависть набуває форми жорстких моральних заборон і агресивного утвердження власних ідеалів. Також ненависть може втілюватися в пристрасне бажання мати владу, підкоряти або принижувати. При більш важких формах проявляються садистські нахили – бажання змусити свій об'єкт страждати з отриманням задоволення від цього. Крайня форма прояву ненависті – прагнення до знищення (вбивства) або радикальне знецінення всіх і всього. Ненависть може виражатися і в самогубстві, наприклад, коли Я ідентифікується з ненависним об'єктом і самознищення стає єдиним засобом його усунення.

Відносини з ненависним об'єктом становлять особливу цінність для особистості агресора. В глибині

душі він одночасно прагне і до руйнування об'єкта своєї ненависті і до збереження відносин з ним [4, с. 17].

Уточнення природи взаємозв'язку між агресією і агресивною поведінкою призводить до висновку, що переживання агресії людиною не завжди викликає руйнівні дії. Водночас, здійснюючи насильство, людина може перебувати не тільки в стані надзвичайного емоційного збудження, але й абсолютної холоднокровності. До того ж зовсім не обов'язково агресор має ненавидіти свою жертву. Багато людей заподіюють страждання своїм близьким – тим, до кого прив'язані і кого щиро люблять.

У реальному житті взагалі буває досить складно визначити, направляється поведінка людини його внутрішньою агресивною тенденцією або ж вона залежить від будь-яких інших факторів. Наприклад, трирічна дитина під час медичного обстеження вже після кількох неприємних процедур може не тільки відмовлятися від огляду, але й активно чинити опір діям дорослих, висловлюючи злість і навіть лють. А отже, аналіз додаткових особистісних і ситуативних факторів, наприклад важливості (в тому числі небезпеки) конкретної ситуації для людини, її здатності усвідомлювати свою поведінку і контролювати свої почуття, цілеспрямованості поведінки, ступеня завданої їм шкоди є необхідним.

Список використаних джерел

1. Агрессия: причины, последствия и контроль : лучший в мире учебник по психологии агрессии / Леонард Берковиц; [пер. А. Боричев, Л. Царук, Л. Ордановская]. – Санкт-Петербург: прайм-ЕВРОЗНАК, 2007. – 510 с.
2. Бандура А. Уолтерс Р. Подростковая агрессия. – М., 1999. – 512 с.
3. Психология человеческой агрессивности / К.В. Сельченко. – Воронеж: НПО "МОДЭК", 1999. – 656 с.
4. Реан А.А. Агрессия и агрессивность личности // Психологический журнал. – 1996. – № 5. – С.3–18.
5. Фурманов И.А. Детская агрессивность: психодиагностика и коррекция. – Минск.:Литера – М., 1996. – 192 с.
6. Холличер В. Человек и агрессия. Пер. с нем. / В. Холличер; Под общ. ред. и с предисл. А. Г. Мысливченко. – М.: Прогресс, 1981. – 131 с.
7. Яценко Т.С., Глузман А.В., Туз А.Г. Глубинная психология. Агрессия: психодинамическая теория и феноменология: [Монография] Київ "Вища школа – XXI", 2010. – 271 с.

References

1. Ahressyya: prychnyny, posledstvyaya y kontrol' : luchshyy v myre uchebnyk po psykholohyy ahressyy / Leonard Berkovyts; [per. A. Borychev, L. Tsaruk, L. Ordanovskaya]. – Sankt-Peterburh: praym-EVROZNAK, 2007. – 510 s.
2. Bandura A. Uolters R. Podrostkovaya ahressyya. □ M., 1999. – 512 s.
3. Psykholohyya chelovecheskoy ahressyvnoy / K.V. Sel'chenok. – Voronezh: NPO "MODЭК", 1999. – 656 s.
4. Rean A.A. Ahressyya y ahressyvnoy' lychnosty // Psykholohycheskyy zhurnal. – 1996. – # 5. – S.3–18.
5. Furmanov Y.A. Det-skaya ahressyvnoy': psykholodyahnostyky y korrektsyya. – Mynsk.:Lytera – M., 1996. – 192 s.
6. Khollycher V. Chelovek y ahressyya. Per. s nem. / V. Khollycher; Pod obshch. red. y s predysl. A. H. Myslychenko. – M.: Prohress, 1981. – 131 s.
7. Yatsenko T.S., Hluzman A.V., Tuz A.H. Hlubynnaya psykholohyya. Ahressyya: psykholodynamycheskaya teoryya y fenomenolohyya: [Monohrafyya] Kyviv "Vyshcha shkola – XXI", 2010. – 271 s.

.....

Kolomiets O. G., Ph.D., competitor, National Pedagogical University the name of M.P. Drahomanov (Ukraine, Kyiv), gileya.org.ua@gmail.com

Psychology of aggressiveness: social context

Psychological nature of aggressive behavior of the individual is considered in view of its relationship with social processes.

Keywords: human, personality, psychological state, aggression, aggressiveness, determinants of aggression.

Коломиец Е. Г., кандидат философских наук, соискатель, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), gileya.org.ua@gmail.com

Психология агрессивности: социальный контекст

Психологическая природа агрессивного поведения индивида рассматривается с точки зрения на ее связи с социальными процессами.

Ключевые слова: человек, личность, психологическое состояние, агрессия, агрессивность, детерминанты агрессии.

* * *